

Etapp 1

Från alfa till Antigone

Staffan Edmar

ISBN 978-91-983742-3-0 Andra upplagan 2018

Ettapp 1

Förord

Att enbart läsa grekiska texter och ord i översättning kan jämföras med att lära känna ett främmande land utan att besöka det. Man hör andra berätta om det, man läser böcker om det, man ser filmer därifrån. Men som varje utlandsresenär vet är det inte detsamma som att resa till landet självt. Motsvarande är förhållandet för den som har egen kunskap i klassisk grekiska och kan läsa något på ursprungsspråket. Jag hoppas att denna kurs kan bidra till det.

400-talet f.Kr. var i Grekland en kulturhistoriskt intressant tid. Då blomstrade *dramatiken* (*drama* är ett grekiskt ord). *Teater*, *scen*, *tragedi* och *komedi* är också grekiska ord. Dramats personer hämtades vanligen från den grekiska mytologin. Dess gestalter återkommer ständigt i Europas konst och litteratur. Den som vill få särskilda kunskaper om grekisk historia och mytologi bör skaffa sig Alf Henrikson, *Antikens historier*.

Studiet av den grekiska grammatiken har i denna grundkurs begränsats till vanligare språkföreteelser. För den som vill lära mer grammatik görs hänvisningar till paragrafer i såväl Severin Solders, *Grekisk skolegrammatik* (S) som Jerker Blomqvist & Poul Ole Jastrup, *Grekisk grammatik* (BJ).

Önskar någon utöver kursens alfabetiska ordlista en ordbok, rekommenderas *Abridged Greek-English Lexicon* (authors H. G. Liddell & R. Scott) eller *The Pocket Oxford Classical Greek Dictionary* (edited by J. Morwood & J. Taylor).

Jag vill framföra särskilda tack till Lars A. Larsson, som låtit mig använda vissa stycken i sin grundbok ΕΙΣΑΓΩΓΗ för denna kurs, och till Håkan Plith för hans förnämliga layout och webbt tekniska arbete utan vilket onlinekursen inte skulle ha kommit till stånd på sätt som skett.

Till slut ett studieråd: gör gärna papperskopior av viktigare avsnitt i onlinekursen (det kan gälla frågor om bokstäver och accenter, mikrogrammatik, en längre grekisk text med språklig kommentar o.dyl.).

Lycka till med Dina språkliga och kulturhistoriska utflykter!

Staffan Edmar

staffan.edmar@telia.com

Det grekiska alfabetet

Alfabetet

Ordet alfabet är bildat av namnen på de två första tecknen i den grekiska bokstavsraden. Det grekiska alfabetet är en utveckling av ett semitiskt. Vokaltecknen infördes av grekerna, eftersom vokaler inte angavs i det semitiska alfabetet.

De grekiska bokstäverna och deras uttal

	<i>Uttal</i>	<i>Namn</i>		<i>Uttal</i>	<i>Namn</i>
A α	a	Alfa	N ν	n	Ny
B β	b	Beta	Ξ ξ	ks	Xi
Γ γ	g	Gamma	Ο ο	kort å	Omikron
Δ δ	d	Delta	Π π	p	Pi
E ε	e	Epsilon	Ρ ρ	r	Rho
Z ζ	ds, ts	Zeta	Σ σ, ς	s	Sigma
H η	ä	Eta	T τ	t	Tau
Θ θ	t*	Theta	Υ υ	y	Ypsilon
I ι	i	Iota	Φ φ	f	Phi
K κ	k	Kappa	Χ χ	k**	Chi
Λ λ	l	La(m)bda	Ψ ψ	ps	Psi
M μ	m	My	Ω ω	långt å	Omega
ου	tyskt u		ηυ	äu el. äv	
αι	aj		οι	oj	
ει	ej		υι	yj	
ευ	eu el. ev		αυ	au el. av	

* Θ θ kan också enligt nygrekisk förebild uttalas som *th* (engelskans *thing*)

** Χ χ kan också enligt nygrekisk förebild uttalas som tyskans *ch* i *dich* före mjuk vokal och i *Bach* i andra fall.

1 För s-ljud används formen ς i slutet av ord, i övrigt σ.

2 γ uttalas före k-ljud (γ, κ, χ, ξ) som ng-ljud: ἄγγελος.

3 Bokstäverna α, η och ω förekommer i ändelser med ett litet ι skrivet under. Det är ett ι som så småningom försvunnit ur uttalet. I skrift sätts det *under* liten bokstav (*iota subscriptum*) men *efter* stor bokstav (*iota adscriptum*).

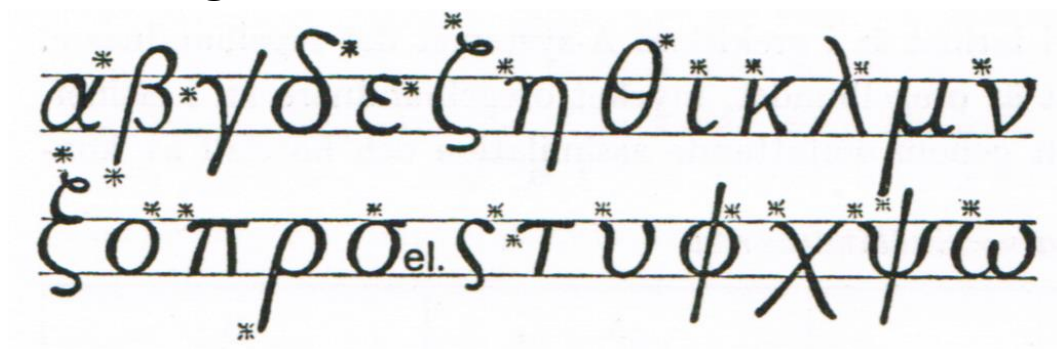
4 Utöver dessa bokstäver har grekiskan även haft halv vokaler **F** (digamma = eng. w) och **j** (jod = j). Ur attiskan har båda dessa språkljud försvunnit ganska tidigt, se s. 00

5 Notera att elva av de stora bokstäverna lever vidare i det latinska alfabetet.

Så här skriver du de små grekiska bokstäverna!

Asterisken anger var pennstrecket börjar. Skrivsättet är det som är vanligt i England.

a b g d e ds ä th i k l m n

x å kort p r s s t y ph kh ps å långt

H-ljud i början av ord anges med förtecknet **spiritus asper**, framför stor, ovanför liten bokstav: **Ἰππόλυτος** Hippólytos och **εὐρηκα** heúraka (difftong har tecknen på den andra komponenten). Spiritus asper tecknas som ett omvänt komma.

Alla ord som börjar med **vokal utan h-ljud** får ett rättvänt komma ', **spiritus lenis**: **Ἀκρόπολις** och **ἀστρονομία**.

För s-ljud används formen **ς** i slutet av ord, i övrigt **σ**.

Uppgift 1:1

Gör en papperskopia av denna och nästa sida! Överför först de grekiska bokstäverna i följande ord till det svenska bokstavssystemet och skriv därefter med grekiska bokstäver de grekiska orden!

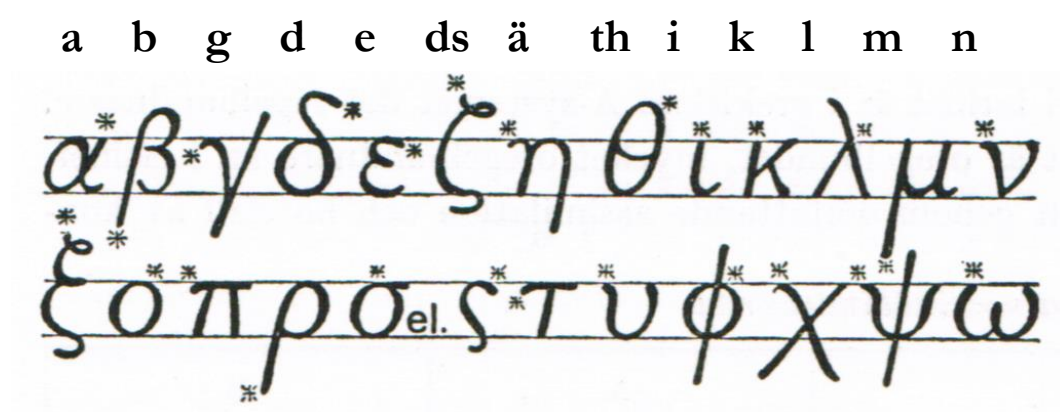
Grekiska ord		Betydelse
βιβλίον		bok
βίος		liv
δῆμος*		folk
φίλος		vän
φόβος		fruktan
φωνή		ljud
γῆ		jord
γωνία		hörn
ἕτερος**		annan

* Cirkumflex är obligatorisk accent på lång, betonad nästsista stavelse, om den sista stavelsen är kort!

** inledande spiritus asper = h

Uppgift 1:2 (gör på samma sätt som vid föregående uppgift)

Asterisken anger var pennstrecket börjar!

x å_{kort} p r s s t y ph kh ps å_{långt}

ὁμός**		sam(ma)
ἵππος		häst
κόσμος		värdsallt
κράτος		makt
μανία		galenskap
μέτρον		mått
νόμος		lag
ὄνυμα		namn
ψυχή		själ
σοφός		vis
στάδιον		stadion
θερμός		varm
τῆλε*		i fjärran

* Cirkumflex är obligatorisk accent på lång, betonad nästsista stavelse, om den sista stavelsen är kort!

** inledande spiritus asper = h

Öva – med utgångspunkt i de tidigare visade sidorna – att skriva de stora och små bokstäverna jämte diftongerna! Det blir då lättare att minnas grekiska ord och uttryck!

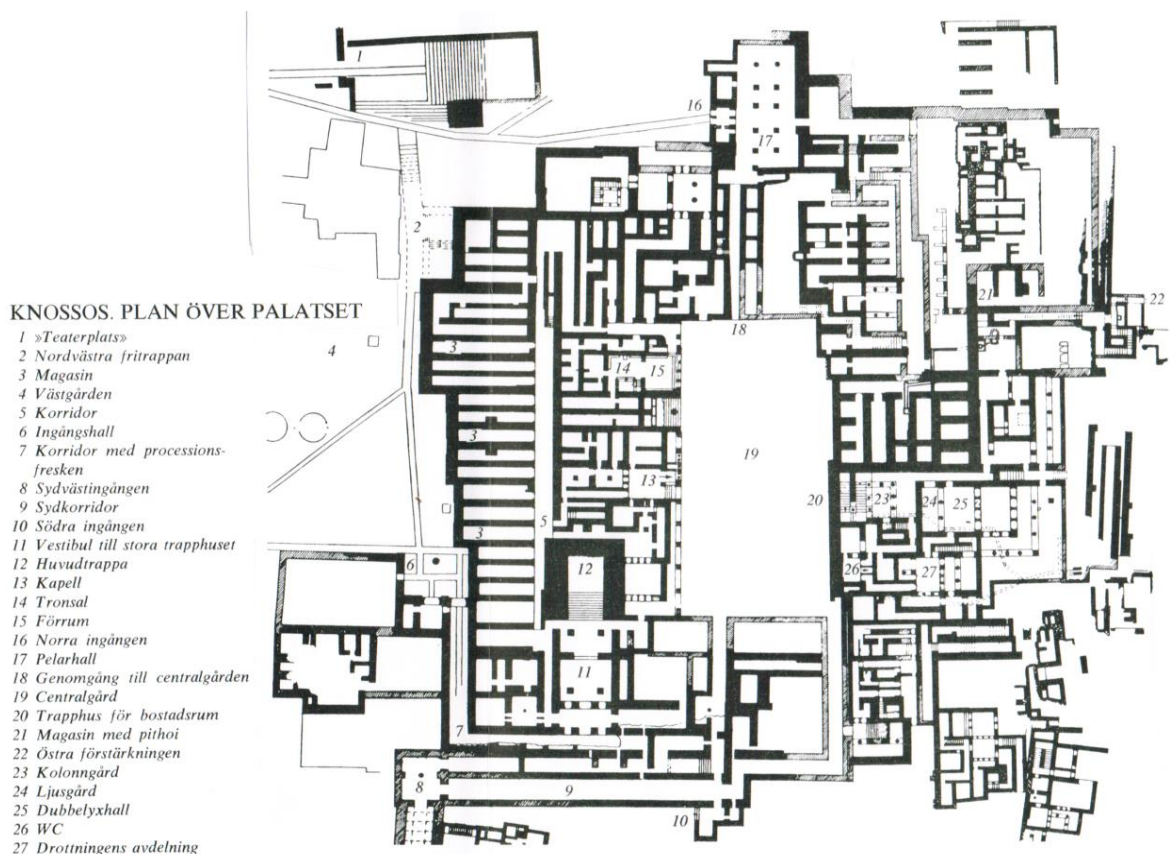
Den minoiska kulturen

ca 2400-ca 1400 f.Kr.

Den brittiske arkeologen sir Arthur Evans inledde utgrävningar av Knossos år 1900 och gjorde spektakulära fynd av ett stort palats med målade fresker och vacker keramik. Evans kallade kulturen efter en mytologisk kung Minos för den minoiska och folket som levde där för minoer.

Palatset i Knossos uppfördes omkring år 2000 f.Kr. Efter en jordbävningskatastrof återuppfördes palatset och fortsatte att existera till ca 1400 f.Kr.

Palatset omfattade enligt arkeologerna två till fem våningar höga byggnader, som var grupperade kring den drygt 50 meter långa centralgården (nr 19 nedan). Den ena flygeln innehöll framför allt lokaler för ceremoniell och religion, däribland tronrummet (nr 14) och pelarkryptorna. Omedelbart innanför den slutna fasaden låg stora magasin (nr 3), i vilka mängder av olja, spannmål och andra förnödenheter förvarades i manshöga förrådskärl, liksom alla slag av dyrbarheter i kistor under golvet.

Arthur Evans ofta kritiserade rekonstruktioner av palatset i Knossos var inte sällan helt nödvändiga för de framgrävda ruinernas stabilitet.

Fresk från Knossos från ca 1500 f.Kr. Atleter (en man och två kvinnor) slår saltomortaler över en framstormande tjur.

I många av huvudbyggnadens rum var väggarna dekorerade med fresker eller målade stuckreliefer. De inre delarna av palatset erhöll luft och ljus genom ljusschakt och innergårdar. I palatsets omedelbara omgivning låg fristående byggnader och runt omkring en stor stad med stenlagda gator.

Minoerna hade en icke-alfabetisk skrift, som vi kallar Linear A. De utvecklade denna skrift omkring 2000 f.Kr. och använde den fram till 1400-talet f.Kr. Språket var icke-indoeuropeiskt. Hittills har ca 3000 lertavlor med Linear A påträffats men de är svårtolkade.

Under perioden 1400-1100 f.Kr. erövrades Kreta av greker från Mykene. Resultatet av detta maktövertagande blev att minoisk och mykensk kultur smälte samman. Linear A kom att ersättas av en annan skrift, Linear B, som idag kan förstås tack vare amatörforskaren Michael Ventris tolkningar av tecknen på funna lertavlor. Han fann att inskrifterna var avfattade på en äldre form av grekiska.

De riktigt gamla grekiska myterna är påfallande ofta relaterade till händelser på Kreta. De arkeologiska upptäckterna på Kreta har bl.a. haft den följden att det nu är lättare att förklara den stora rikedomen på grekiska sagor och att förstå deras innebörd. Sagorna har utvecklat sig kring en kärna av historiska minnen och religiösa kulter från en tidrymd som är mycket lång.

Studiet av Kreta och dess kultur kan ges större bredd genom läsning av avsnitt i Alf Henrikson, *Antikens historier I*, t.ex. *Sagorna om Theseus*, s. 283-284, den unge man som bl.a. dödade det tjurliknande vidundret Minotaurus i labyrinten.

Vardagsord av grekiskt ursprung. Läs dem högt!

<i>Svenska</i>	<i>Latin</i>	<i>Grekiska</i>	<i>Betydelse i grekiskan</i>
ironi	ironía	εἰρωνεία	förställning, hyckleri
sympati	sympathía	συμπάθεια	delaktighet i känslor
atom	átomus	ἄτομος	odelbar
gymnasium	gymnasium	γυμνάσιον	plats för kroppsövningar
börs	bursa	βύρσα	avdragen hud, läderpåse

Presens infinitiv *aktivum*

Infinitiv av ett grekiskt verb bildas genom att det till verbstammen på vokal eller konsonant läggs en ändelse **-ειν**:

γράφ-ειν (att) skriva

λύ-ειν (att) lösa, jfr ana-ly-s 'upplösning'

Presens *aktivum*

Personliga pronomen **ἐγώ** 'jag', **σύ** 'du', **ἡμεῖς** 'vi', **ὅμοις** 'ni' som subjekt brukar sättas ut endast då de är betonade. På verbets personändelser (**-ω** 'jag', **-εις** 'du', **-ει** 'han/hon/ den/det', **-ομεν** 'vi', **-ετε** 'ni', **-ουσι** 'de') kan du i stället se vem, vilka eller vad som utför handlingen, dvs. är subjekt!

I vänsterspalten nedan kan du notera personändelsernas beståndsdelar: dels en temavokal **ο** eller **ε** (= bindevokal, den syns tydligast i 1:a och 2:a pers. plur.), dels personernas primärändelser.

Temavokal+primärändelse vilka i vissa lägen dras samman	Stam γραφ- 'skriva'
(-ο)+ ω jag	γράφ-ω jag skriver
-ε+ εις du	γράφ-εις du skriver
-ε+ ι han/hon/den/det	γράφ-ει han/hon etc.
-ο+ μεν vi	γράφ-ομεν vi skriver
-ε+ τε ni	γράφ-ετε ni skriver
-οντι > -ονσι > -ουσι de	γράφ-ουσι(ν)* de skriver

* Till böjningsformer på **-σι** fogas av uttalssskäl ett kompletterande **ν** framför en efterföljande vokal eller i slutet av en sats (**ν** ἐφελκυστικόν).

Språkhistoriska förklaringar i denna kurs är inte nödvändiga för inläringen. Ofta kan de dock underlätta inläringen genom att ge en djupare förståelse för ordens utveckling

Imperativ *aktivum*

Imperativ - den form av verbet som innebär en uppmaning eller befallning - är en lättlärd form. Den första formen, använd vid tilltal till en person ('du'), har ingen särskild ändelse utan slutar på temavokalen **-ε**: **γράφ-ε** 'skriv' (du), **λύ-ε** 'lös' (du). Den andra formen, använd vid tilltal till flera personer ('ni'), har temavokalen **-ε-** mellan verbstam och ändelsen för flertal **-τε**: **γράφ-ε-τε** 'skriv' (ni), **λύ-ε-τε** 'lös' (ni).

Tänk på

när det gäller de grekiska bokstäverna:

1. Det är lätt att blanda ihop ρ (rho = ett sv. *r*) med ett sv. *p* (för ett p-ljud använder grekiskan π, pi).
2. Vissa grekiska bokstäver liknar varandra. Observera skillnaden mellan ζ (zeta = sv. *ds*), χ (kh = sv. *k*) och ξ (xi = sv. *ks*), mellan ν (ny = sv. *n*) och υ (*ypsilon* = sv. *y*) och mellan φ (fi = sv. *f*) och ψ (psi = sv. *ps*).
3. Notera att ι (*iota*) inte har någon prick över sig, som sv. *i*.
4. Observera att de stora bokstäverna Γ, Δ, Η, Μ, Ν, Ξ, Σ och Ω ser rätt så annorlunda ut jämfört med sina små motsvarigheter (γ, δ, η, μ, ν, ξ, σ/ς och ω)

när det gäller de grekiska accenterna:

1. Akut accent ´ kan stå på korta och långa stavelser och på vilken som helst av de tre sista.
2. Grav accent ` är en förändring/**försvagning av en akut accent på den sista stavelsen i en fortlöpande text.** Framför skiljetecken behålls dock akut accent.
3. Några ord saknar accenttecken, *dels* en grupp som ansluter sig till det följande ordet, **proklitiska ord** (t.ex. bestämda artikeln ὁ, ἡ), *dels* en grupp som ansluter sig till det närmast föregående ordet och lånar dess accent, **enklitiska ord** (t.ex. verbet för 'vara': ἐστίν 'är').

Slutuppgift för Etapp 1

Nu är det dags att säga vad följande böjda verbformer betyder.

Observera! Vissa ändelser kan ge verbform två innebörder!

Grundform	Böjd form
1 ἀκούω jag hör	ἀκούετε
2 θεραπεύω jag tjänar	θεραπεύεις
3 κλέπτω jag stjälar	κλέπτειν
4 κρύπτω jag döljer	κρύπτομεν
5 διδάσκω jag undervisar	διδάσκουσι(ν)
6 γράφω jag skriver	γράφει